UN MONUMENT BUCUREŞTEAN DISPĂRUT — BISERICA MĂNĂSTIRII SĂRINDAR*

Arh. CRISTIAN MOISESCU

Cunoştinţele asupra evoluţiei structurii, tehnicii de construcţie şi decoraţiei edificiilor medievale, în faza actuală a cercetărilor cu privire la vechea noastră artă, sînt furnizate în majoritatea cazurilor de monumente încă existente, chiar dacă cele mai multe dintre ele au suferit de-a lungul veacurilor modificări sau adăugiri care le-au modificat aspectul iniţial.

Dacă ne-am mulţumi numai cu studierea acestor monumente este însă de la sine înţeles că nu vom putea niciodată să cunoaştem îndeajuns de amănunţit evoluţia arhitecturii şi ca urmare, nici să stabilim exact aportul unei epoci sau a alteia la ştiinţa de a construi din ţara noastră.

Pentru a avea o imagine fidelă a efortului constructiv desfăşurat în secolele trecute, istoricul de arhitectură trebuie să recurgă şi la cercetarea monumentelor dispărute, la interpretarea elementelor rezultate din cercetarea arheologică, la studierea ştirilor oferite de izvoarele istorice (narative, epigrafice, documentare, iconografice etc.) referitoare la aceste monumente.

* Textul de faţă reproduce pe acela al comunicării susţinute la 15 iunie 1976, în cadrul sesiunii anuale de comunicări ştiinţifice a Direcţiei patrimoniului cultural naţional, comportînd minime modificări şi adaosuri, inclusiv aparatul critic necesar pregătirii sale pentru tipar.

Fig. 1. Biserica mănăstirii Sărindar şi ansamblul chiliilor, tablou în ulei nesemnat, datat 1836.

https://biblioteca-digitala.ro

Apare, aşadar, evident faptul că, atîta vreme cît nu vom proceda la introducerea în circuitul ştiinţific a unor obiective de interes istoric şi artistic de remarcabilă valoare dar dispărute, istoria arhitecturii riscă să prezinte o evoluţie incompletă de forme care nu oferă o imagine întru totul obiectivă a devenirii artei şi societăţii feudale româneşti.

Din categoria acestor monumente dispărute, care merită atenţia cercetătorului, dar asupra cărora cunoştinţele noastre pînă în prezent sînt minime, face parte şi biserica fostei mănăstiri Sărindar din Bucureşti.

Fiind unul dintre importantele monumente feudale de zid, ridicat în fosta capitală a Ţării Româneşti, acest edificiu prin arhitectura sa de particular interes aparţine, după cum vom vedea, unui tip structural cu valoare de unicat în arhitectura românească. Este deci lesne de înţeles că precizarea structurii şi datării unui asemenea monument-cheie e absolut necesară înainte de a proceda la explicaţii ale relaţiilor între apariţia acestui tip de edificiu, cu anumite şi bine precizate evenimente economice, sociale şi politice sau cu anumite curente culturale.

Greutăţile în stabilirea structurii şi datării bisericii Sărindar provin nu numai din sărăcia informaţiilor pe care ne-o oferă izvoarele azi cunoscute, ci şi din faptul că încercarea de a data acest edificiu s-a făcut pe temeiul unui material tîrziu, bazat pe tradiţii orale.

Articolul de faţă are ca scop să prezinte mai vechi ipoteze, să cerceteze amănunţit toate izvoarele de care dispunem azi şi să propună, pe temeiul acestora, atît o interpretare a formelor arhitecturale cît şi momentul construirii acestui edificiu dispărut.

*
* *

Pînă acum un secol, problema originilor Sărindarului părea a fi destul de simplă: se admitea de toată lumea că biserica cu ansamblul mănăstiresc aferent era ctitoria lui Matei Basarab. Legenda care circula în legătură cu începuturile monumentului şi precizarea ctitorului, bazată şi pe unele fapte reale, se află consemnată în Marele dicţionar geografic al României, în felul următor: „La anul 1632 Matei Basarab mergînd la Constantinopole pentru a fi uns ca Domn ar fi mărturisit Patriarhului că a ucis pe Papa Vornicul Greceanu cumnatul său, pentru că îi era potrivnic la Domnie şi Patriarhul îi dădu iertare cu condiţia de a zidi 40 de biserici. Matei întorcîndu-se în ţară, în cursul domniei sale zidi 39 biserici şi a 40-a fu biserica Sărindarul. Cu aceasta Matei ar fi împlinit canonul şi i-ar fi pus numele Sărindarul, care în greceşte însemnează 40"[1].

Conform aceleiaşi legende, Gr. Musceleanu plăzmuieşte textul unei pretinse pisanii, contestată în lucrările de specialitate, care ar fi aparţinut bisericii Sărindar şi care ar fi avut următorul cuprins: *„Făcînd domnia mea 40 biserici precum mă făgăduisem la D-zeŭ, amŭ îndeplinitŭ cu aceasta pre care amu zidit-o din temelie în loculŭ unei bisericuţe vechi ce se zicea a Coconilorŭ, zidită de Vladŭ banulŭ Severinului şi alŭ Făgăraşului, la anulŭ 6870 (1362) şi amŭ numit-o Sărindarŭ, leatŭ 7160 (1651 septembrie 1—1652 august 31), lăsîndŭ totŭ hramulŭ adormirea Maicii Domnului, ca să fie pomenire părinţilorŭ, nouă şi fiilorŭ noştrii, aminŭ"*[2].

Că monumentul nu a fost construit la mijlocul secolului al XVII-lea, în anii de domnie ai lui Matei Basarab, este dovedit atît prin aceea că nu se află menţionat în Cronica ţării[3] printre celelalte ctitorii ale acestui voievod cît şi de faptul că atît de atentul observator, care a fost Paul din Alep, vizitînd mănăstirea în vara anului 1656, deci numai

Fig. 2. K. Romstorfer. Biserica mănăstirii Sărindar la sfîrşitul sec. XIX, înainte de demolare.

la cîţiva ani de la presupusa ei rezidire din temelii, nu vorbeşte nimic de ridicarea acesteia în timpul domniei lui Matei Basarab, contrar obiceiului său de a aminti întotdeauna numele voievodului cînd îi vizitează vreuna din ctitorii.

Dar iată ce spune Paul din Alep: „De acolo trecurăm la o mănăstire.... închinată celor doi Apostoli Petru şi Pavel, fundată de Mateiu-voievod şi supusă uneia din mănăstirile Sft. Munte; apoi la o alta, ce poartă numele celor 40 de mucenici, numită Sărindar, care este un mitoc al mănăstirii Adormirea Maicii Domnului din cetatea Ianina"[4]. Deci dacă pentru fosta mănăstire Sf. Apostoli, Matei Basarab este amintit drept ctitor pentru că într-adevăr a înlocuit vechea biserică de lemn a fostei mănăstiri (care mai înainte se numea a Tîrnovului) cu o biserică de zid, existentă cu unele adaosuri şi astăzi, pentru mănăstirea Sărindar nu precizează în schimb nimic. În consens cu acesta, izvoarele istorice dovedesc însă în mod clar că aşezarea mănăstirească de la Sărindar era mult mai veche de mijlocul secolului al XVII-lea, ea fiind menţionată documentar de mai multe ori în prima jumătate a acestui secol[5], înainte de domnia lui Matei Basarab.

Pentru stabilirea unui terminus ante quem sînt însă de reţinut două documente: unul datat 1625, aug. 20[6] din care rezultă că mănăstirea Sărindar exista pe vremea domniei lui Mihai Viteazul, cînd moşnenii satului „Cotrăceni" şi călugării de la Sărindar au vîndut voievodului „pe bani gata" părţile lor de ocină din acest sat şi un altul datat 1598, iunie, 4 care menţionează că 12 boieri mărturisesc că moşia Giuleşti de lîngă Bucureşti a fost dăruită de Mihai Viteazul mănăstirii Sărindar[7]. Rezultă, aşadar, că cel tîrziu la sfîrşitul secolului al XIV-lea monumentul exista dintr-o epocă anterioară, dispunînd de averi, din care unele mai vechi treceau în proprietatea voievodului prin vînzare.

Despre situaţia mănăstirii în cursul secolului al XVII-lea ştirile documentare sînt destul de sărace.

După cum rezultă dintr-un document din 1702, mai, 4, la mijlocul secolului al XVII-lea, se pare că mănăstirea a fost reparată de Radu mare logofăt din Cocorăşti[8].

De o atenţie deosebită s-a bucurat ansamblul mănăstiresc în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, care înzestrează biserica cu numeroase odoare şi care la 1710 îi zideşte o nouă clopotniţă. Tot din această perioadă se pare că datează şi catapeteasma din lemn aflată în prezent la o biserică din Rucăr.

În primele decenii ale secolului al XVIII-lea m-rea Sărindar va fi fost destul de arătoasă, pentru a-l îndreptăţi

---

[1] *„Marele dicţionar geografic al României"*, vol. I, Bucureşti, 1898, p. 273—274. Precizări şi o amplă bibliografie asupra începuturilor şi trecutului acestui monument la N. Stoicescu *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din Bucureşti*, Edit. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1960, p. 266—268 din care am citat şi unele documente.

[2] Textul reprodus după Gr. Musceleanu, *Monumentele străbunilor din România*, Bucureşti, 1873, p. 35, în Inscripţiile medievale ale României, oraşul Bucureşti, vol. I, Edit. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1965, p. 805.

[3] *Istoria Ţării Rumâneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini*, Letopiseţul Cantacuzinesc în „Cronicari Munteni", vol. I, Edit. pentru literatură, Bucureşti, 1961, p. 155.

[4] *Călătoriile patriarhului Macarie de Antiohia în ţările române*, traducere de Em. Cioran, Bucureşti, 1900, p. 207.

[5] 1622 febr. 20 (DIR, XVII/4, p. 95), 1622 sept. 15 (ibidem p. 194), 1634 mai 20 (Arh. Stat. Buc., m-rea Cimpulung LXIII/12) etc.

[6] DIR, XVII/4, p. 555.

[7] Bibl. Acad. R.S.R., foto 81/87.

[8] Cf. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 266.

https://biblioteca-digitala.ro

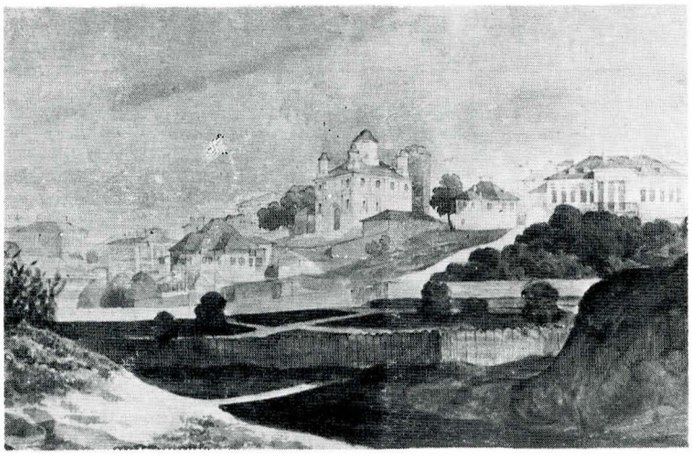

Fig. 3. Biserica în reprezentarea lui Carol Pop de Szatmary.

pe Chesarie Daponte să o numească „podoaba" sau „minunea" Bucureştilor[9].

Banul Mihai Cantacuzino menţionează Sărindarul în rîndul mănăstirilor cu han[10], iar Dionisie Fotino printre mănăstirile mari domneşti[11].

La sfîrşitul secolului al XVIII-lea, în chiliile mănăstirii erau adăpostiţi bolnavii, veniţi aici cu speranţă că icoanele „făcătoare de minuni" îi vor vindeca. Tot aici s-au aflat un timp cei care sufereau de boli nervoase („zmintiţii"), mutaţi apoi la Mărcuţa[12].

Serios avariată de cutremurul din anul 1802, mănăstirea a fost reparată în 1806 de familiile Cocorăscu, Filipescu, Ghica şi alţii. Cu acest prilej, biserica a suferit unele transformări în interior. Deşi abia reparat, ansamblul monastic avea nevoie de urgente intervenţii în anul 1817[13]. Suferă apoi noi stricăciuni ca urmare a cutremurului din anul 1838, dar este reparată chiar în cursul aceluiaşi an[14].

Din această perioadă se păstrează cea mai veche imagine cunoscută a monumentului, adică un tablou în ulei, nesemnat, datat 1836, aflat în colecţiile Muzeului de istorie a municipiului Bucureşti (fig. 1).

Biserica ni se înfăţişează impresionantă prin dimensiunile sale, cu o turlă centrală dominantă care încununa naosul încadrată de alte patru turle mărginaşe, două către vest iar alte două dispuse spre est deasupra proscomidiei şi diaconiconului. Faţadele, împărţite în două registre de un brîu dispus la limita treimei superioare, erau subliniate de un soclu înalt care fila cu solbancul ferestrelor. Tratarea sobră a faţadelor, a căror singură decoraţie erau firidele largi care subliniau golurile registrului inferior, era animată numai de ritmul ferestrelor celor două registre, întotdeauna dispuse pe aceeaşi verticală. De remarcat este faptul că faţada de vest, străpunsă de golurile a patru ferestre, cîte două în fiecare registru, avea intrarea protejată de o mică construcţie de lemn.

De interes documentar este şi înfăţişarea chiliilor dispuse pe două nivele — parterul marcat de arcade din zidărie cărora le corespundea la etaj o prispă mărginită cu stîlpi de lemn. În axul bisericii, pe latura de est, se afla turnul-clopotniţă construit la 1710 care servea şi de intrare în interiorul ansamblului iar pe latura de sud, către colţul de sud-est, era amplasat paraclisul.

După o catagrafie din anul 1823[15], numai pe latura de est a mănăstirii, către podul Mogoşoaiei, de o parte şi alta a clopotniţei existau 14 încăperi, ceea ce dovedeşte cu prisosinţă amploarea complexului mănăstiresc de la Sărindar. Casele „mari" egumeneşti situate pe latura de sud a incintei stăteau pe două beciuri mari. Cu prilejul lucrărilor din anul 1806 se construiseră alte case egumeneşti „înaintea bisericii", care erau alcătuite dintr-un salon central şi patru încăperi, cu un foişor, spre grădina mănăstirii.

În anul 1846 călătorul rus Porfirie Uspenski[16] menţionează că mănăstirea era mare, dar aproape pustie. Biserica, arată el „...este frumoasă. În ea deasupra celor două şiruri de coloane este aşezată o despărţire specială pentru rugăciune". Trebuie reţinută în mod special această menţiune, întrucît ne furnizează unele elemente asupra structurii interioare a monumentului, care din această descriere rezultă că avea trei nave, deci o formă bazilicală, precum şi o tribună la partea superioară.

„Biserica aceasta — consemnează mai departe Uspenski, înlocuieşte catedrala oraşului...., în ea aflîndu-se jilţurile domnului şi doamnei.

Asupra situaţiei clădirilor mănăstirii la mijlocul secolului trecut există numeroase menţionări în catagrafiile întocmite, în care se arată bunăoară că la anul 1852 chiliile începuseră să se dărîme[17], peste 10 ani curtea mănăstirii fiind un maidan cu ruine. În anul 1863 se cerea insistent dărîmarea clădirilor şi clopotniţei[18].

Din aceeaşi perioadă avem alte documente iconografice printre care o fotografie din anul 1856 publicată în „BCMI" din 1911 de Sp. Cegăneanu, aparţinînd probabil lui Angerer[19] (fig. 2), cum şi o acuarelă realizată de Carol Pop de Szatmary prin 1862—1865 şi aflată la Muzeul de artă al Republicii Socialiste România (fig. 3).

Şi dintr-o imagine şi din cealaltă rezultă că ansamblul chiliilor înfăţişat în tabloul din 1836 dispăruse, păstrîndu-se numai două mici construcţii pe laturile de sud şi nord cum şi turnul-clopotniţă cu unele clădiri alăturate, probabil prăvălii.

În anul 1865 biserica a fost alungită prin executarea unor adaosuri pe latura de est şi vest cu patru noi turnuri înlocuind pe cele existente anterior[20]. În acelaşi timp s-a modificat total aspectul arhitectural exterior al monumentului prin îmbrăcarea faţadelor cu o decoraţie neoclasică la modă în acea vreme. Asupra înfăţişării bisericii după aceste

[9] Hurmuzaki Eudoxiu, *Documente privitoare la istoria românilor adunate şi publicate de...* vol. XIII, p. 254.

[10] Tunusli, *Istoria politică şi geografică a Terei Românesci de la cea mai veche a sa întemeere pînă la anul 1774 dată mai întîi la lumină în limba grecească de fraţii Tunusli, tradusă de George Sion*, Bucureşti, 1863, p. 177. Mănăstirea avea un han în oraşul Bucureşti în secolul al XVIII-lea, banul M. Cantacuzino referindu-se se pare la un han aflat în clădirile fostelor chilii.

[11] Fotino Dionisie, *Istoria generală a Daciei, sau a Transilvaniei, Terei Munteneşti şi a Moldovei*, trad. de G. Sion, vol. III, Bucureşti, 1858, p. 165.

[12] Cf. Stoicescu N. *op. cit.* p. 266.

[13] Acad. R.S.R., mss. 1117, f. 133.

[14] Arhiv. Stat. Buc., Poliţia Buc., dos. 6199/1838.

Fig. 5. Biserica mănăstirii Sărindar, plan datat 1862.

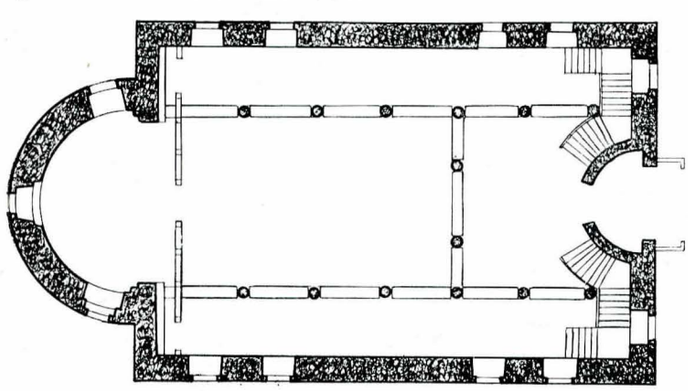

[15] Acad. R.S.R., mss. rom. 719, f. 256, V. 257. În afara catagrafiei din 1823 martie 26 citată mai sus, preţioase ştiri asupra înfăţişării şi stării în care se aflau clădirile fostului ansamblu monastic în secolul trecut ne furnizează şi catagrafia întocmită în 1838 martie 2 (ibidem f. 274 v.).

[16] Bezviconi G., *Călători ruşi în Muntenia şi Moldova*, Bucureşti, 1944, p. 378.

[17] Arhiv. Stat. Buc., Municip. Buc., dos. 88—30/1863, f. 97, 166.

[18] Despre situaţia clădirilor mănăstirii în această vreme numeroase referiri în catagrafiile aflate la Arhiv. Stat. Buc. Min. Instr., dos. 1340/1847, 1489/1848, 3859/1857 şi 1167/1862 şi Acad. R.S.R., mss. rom. 719, f. 250, 262, 268, 293, 309, 327, 345, 361 şi 375.

[19] C. P. Sp. (Cegăneanu P. Spiridon), *O fotografie din 1856 a oraşului Bucureşti* în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", anul IV, (1911), p. 48.

[20] Asupra reparaţiilor şi modificărilor suferite de biserică în această perioadă, vezi Arhiv. Stat. Buc., Min. Instr., dos. 587/1860, 3337/1876 şi 978/1862.

https://biblioteca-digitala.ro

transformări, se păstrează fotografii sau desene între care unul realizat de arhitectul austriac Romstorfer (fig. 4). Dar lucrările efectuate la această dată, nu au putut prelungi în timp viaţa lăcaşului. După numai 15 ani adaosul dinspre vest s-a desprins de biserică care căzuse în ruină în 1890, fiind apoi demolată integral în 1896[21]. Pe locul unde se afla mănăstirea Sărindar s-a amenajat provizoriu un squar iar în anul 1912 s-a construit actuala clădire a Casei Centrale a Armatei după planurile lui D. Maimarolu.

Asupra structurii monumentului, judecat desigur numai după aspectul său exterior cunoscut, înfăţişat de fotografia din 1856, arhitectul Gika-Budeşti considera că era de tipul cruce greacă înscrisă cu puncte de sprijin libere în naos şi cu cinci turle dispuse marginal[22].

Dar o imagine asupra formei şi dispoziţiei planimetrice a bisericii Sărindar înainte de transformările suferite în anul 1865, ne este înfăţişată de un plan păstrat într-unul din dosarele aflate la Arhivele Statului din Bucureşti ce se referă la reparaţiile şi modificările monumentului de la mijlocul secolului trecut, datat 1862[23] şi semnalat pentru prima dată de N. Stoicescu[24]. (fig. 5).

La o confruntare atentă a acestui plan cu aspectul exterior cunoscut, constatăm că deşi la scară, a fost destul de schematic întocmit, întrucît lipsesc cele două decroşeuri laterale ale pastoforiilor şi absidei altarului, iar dispunerea ferestrelor pe faţadele de sud şi nord nu corespunde cu cea marcată în plan.

Cu toate acestea, corespunzînd întru totul descrierii amintite aparţinînd lui Uspenski, constatăm că biserica avea o formă bazilicală, al cărei dreptunghi de mari dimensiuni măsura 18×25 m şi era încheiat către est cu absida altarului semicircular atît în interior cît şi în exterior.

Nava centrală mai largă, era separată prin două şiruri de cîte şase coloane fiecare de cele două colaterale, care în mod firesc trebuiau să se termine la est prin absidiolele proscomidiei şi diaconiconului.

Deasupra colateralelor şi a două din traveele dinspre vest ale navei centrale se afla un balcon spaţios de asemenea menţionat de Uspenski la care conduceau două scări dispuse de o parte şi alta a intrării.

Din motivele arătate mai sus, considerăm că acest plan nu reprezintă atît un releveu al monumentului în forma sa veche, ci mai degrabă un proiect după care urmau să se execute unele lucrări de transformare, avînd însă calitatea de a ne furniza unele elemente asupra dimensiunilor şi dispoziţiei planimetrice interioare.

Dacă avem, aşadar, certitudinea formei bazilicale a planului bisericii Sărindar, nu avem motive de îndoială nici asupra plasticii sale monumentale, toate cele cinci turle, înfăţişate în imaginile cunoscute, fiind cele originale.

Această formă neobişnuită de plan în arhitectura feudală românească de zid era însă de veche tradiţie în Peninsula Balcanică.

Arhitectura bizantină ne oferă cîteva exemple cunoscute în vechiul centru grecesc de la Mistra, în Peloponez, unde trei importante monumente de tip bazilical: Mitropolia (Sf. Dumitru) construită în 1292, Hodighitria (Afendiko) ridicată în 1315 şi Pantanasa în 1428, au planul de formă bazilicală la parter, partea superioară fiind restructurată pentru primele două la începutul sec. al XV-lea cînd li se adaugă o structură cruce greacă înscrisă cu cinci turle[25]. Important de subliniat este faptul că deasupra pronaosului şi colateralelor se află balconul destinat femeilor — gineceum-ul.

Un tip asemănător de edificiu ecleziastic cu tribune la partea superioară şi cinci turle, dar care nu are o formă bazilicală, este întîlnit în Grecia de nord la Parigoritissa din Arta (sf. sec. XIII), Sfinţii Apostoli şi Sfînta Ecaterina, ambele din Salonic datate în sec. XIV.

Plastica monumentală cu cinci turle din care una centrală dominantă, reluată şi în cazul bisericii de la Sărindar,

Fig. 4. Mănăstirea Sărindar.

este cunoscută în arhitectura Ţării Româneşti, printr-un singur exemplu, la vechea biserică a Mitropoliei din Tîrgovişte ridicată la începutul secolului al XVI-lea.

Ceea ce reţin atenţia la monumentul bucureştean, de care ne ocupăm, sînt unele aspecte de detaliu şi anume forma octogonală în secţiune a turlelor şi micile elemente prismatice dispuse în diagonală, corespunzînd la interior unor triunghiuri sferice apropiate de forma pandantivilor care fac trecerea de la planul pătrat la cel octogonal al turlelor. Aceste elemente pot fi constatate atît la biserica fostei mănăstiri Stăneşti din jud. Vîlcea cît şi la cea a mănăstirii Tismana, ambele ridicate în prima jumătate a secolului al XVI-lea, şi regăsindu-se numai în arhitectura Armeniei medievale în forme asemănătoare pînă în secolul al XIV-lea (bis. Gaiane din Vagarşapat — sec. VII, Sf. Ştefan Protomartirul din Darahamb — sec. XIII—XIV, bis. mănăstirii Sf. Tadeu, sec. XIII—XIV şi altele[26].

Un alt element care trebuie luat în considerare în studierea acestui monument este cel al tratării sobre a faţadelor. Lipsa unei decoraţii bogate a faţadelor cum şi prezenţa brîului, se pare de forma unui tor, sau a firidelor care încadrează ferestrele registrului inferior pledează larg pentru încadrarea bisericii fostei mănăstiri Sărindar în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, epocă în care are loc o creştere simţită a influenţei greceşti în Ţara Românească, în acelaşi timp majoritatea voievozilor acordînd o atenţie deosebită vieţii bisericeşti, fapt oglindit şi prin construirea a numeroase edificii religioase[27].

În concluzie, biserica fostei mănăstiri Sărindar nu aparţine în nici un caz perioadei domniei lui Matei Basarab, după cum se credea, fiind mai veche cu peste o jumătate de secol.

O altă idee, care se desprinde în final şi care o subliniem în mod deosebit, este dovada certă înfăţişată şi prin exemplul bisericii Sărindar asupra diversităţii de forme care a cunoscut-o arhitectura feudală românească, ca o consecinţă a inventivităţii meşterilor care au conceput-o şi realizat-o.

După cum este ştiut, criteriile de stil ne permit să fixăm numai în linii generale epoca în care un monument a putut fi ridicat. Ar fi desigur folositor ca în studiul vechii noastre arte să se poată ajunge la datări cît mai exacte, mergînd chiar pînă la precizarea cu certitudine a anului cînd un edificiu sau altul a fost construit, fapt posibil numai în cazul existenţei unor documente epigrafice sau a unor izvoare istorice care ne-ar putea furniza informaţiile necesare. În cazul monumentului de care ne ocupăm, unde nici cercetările arheologice nu mai sînt posibile, în stadiul actual al cercetărilor nu se poate însă preciza deocamdată mai mult.

---

[21] cf. Stoicescu N. *op. cit.*, p. 267.

[22] Ghika-Budeşti, N., *Evoluţia arhitecturii în Muntenia şi în Oltenia* veacul al XVII-lea, anul XXV (1933), p. 6—7, idem XXIX (1936), p. 5.

[23] Arhiv. Stat. Buc., Min. Instr., dos. 978/1862, f. 179.

[24] Stoicescu N. *op. cit.*, p. 267.

[25] Novello, Adriano Alpago, *Grecia Bizantină*, Tamburini editore, 1969, p. 68, 70, 72.

[26] *Architettura medievale armena*, De Luca editore, Roma, 1968, p. 87, 90, 159, 160, 161.

[27] Printre altele amintim căsătoria lui Alexandru al II-lea Mircea cu greco-italiana Ecaterina Salvaresso din Pera, sau învestirea cu însemnate funcţii în stat sau în ierarhia bisericească a unor greci de origine, cum au fost marele ban Iane Epirotul sau episcopul de Buzău Luca din Chipru.

https://biblioteca-digitala.ro